

Mirosław Nazar

Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie, Polska

ORCID: 0000-0002-6264-3453

mirosław.nazar@poczta.umcs.lublin.pl

Glosa do uchwały Sądu Najwyższego z dnia 19 października 2018 r. (III CZP 45/18). Surogacja składników majątków osobistych małżonków w ustroju wspólności ustawowej

Gloss to the Resolution of the Supreme Court of 19 October 2018 (III CZP 45/18). Substitution of Assets in Personal (Separate) Properties of Spouses under the Joint Marital Property

STRESZCZENIE

Glosa zawiera uwagi do uchwały Sądu Najwyższego z dnia 19 października 2018 r. (III CZP 45/18), według której rzecz nabyta w ustroju wspólności ustawowej częściowo ze środków pochodzących z majątku osobistego jednego z małżonków i z ich majątku wspólnego wchodzi do majątku osobistego małżonka i do majątku wspólnego małżonków w udziałach odpowiadających stosunkowi środków przeznaczonych z tych majątków na jej nabycie, chyba że świadczenie z majątku osobistego lub majątku wspólnego przekazane na nabycie rzeczy miało charakter nakładu odpowiednio na majątek wspólny lub osobisty. W glosie wskazano, iż unormowania prawa cywilnego dotyczące powstawania współwłasności (wspólności) ułamkowej i unormowania małżeńskiej wspólności ustawowej nie uzasadniają tezy komentowanej uchwały. W konkluzji glosy został sformułowany wniosek interpretacyjny odmienny od proponowanego w tezie uchwały Sądu Najwyższego. Należy mianowicie przyjąć, że przedmiot majątkowy nabyty przez oboje małżonków lub przez jednego z nich w czasie trwania wspólności ustawowej w zamian za środki pochodzące z majątku wspólnego i z majątku osobistego jednego z małżonków staje się *ex lege* składnikiem majątku wspólnego małżonków, chyba że na podstawie porozumienia małżonków zostaje nabyty na wspólność ułamkową, z której jeden udział wchodzi do majątku wspólnego, a drugi – do majątku osobistego.

Słowa kluczowe: wspólność ustawowa; współwłasność i wspólność ułamkowa; majątek osobisty; majątek wspólny; surogacja; surogacja przedmiotowa; surogacja wartościowa; nakłady; wydatki

Uchwała Sądu Najwyższego z dnia 19 października 2018 r., oznaczona sygnaturą III CZP 45/18¹, wpisuje się w jedną z trzech rozbieżnych linii orzeczniczych Sądu Najwyższego w sprawach dotyczących skutków nabycia przez małżonków w ustroju wspólności ustawowej przedmiotu majątkowego w zamian za środki pochodzące zarówno z majątku wspólnego, jak i z majątku osobistego jednego z małżonków². Została podjęta w celu rozstrzygnięcia zagadnienia prawnego przedstawionego przez sąd okręgowy, który skłaniał się do przyjęcia wniosku, że przedmiot majątkowy nabyty z funduszy pochodzących zarówno z majątku osobistego, jak i z majątku wspólnego staje się składnikiem majątku wspólnego, a wydatek na jego nabycie poczyniony z majątku osobistego zostaje zastąpiony roszczeniem o jego zwrot³. Według innej linii orzeczniczej przedmiot majątkowy należy zaliczyć do tego majątku małżonków, z którego pochodziła przeważająca część wydatku na jego nabycie. Sąd Najwyższy w rozstrzygnięciu przedstawionego mu zagadnienia prawnego, opowiadając się za prawidłowością odmiennej, trzeciej koncepcji interpretacyjnej, stwierdził natomiast, że rzecz nabyta w ustroju wspólności ustawowej częściowo ze środków pochodzących z majątku osobistego jednego z małżonków i z ich majątku wspólnego wchodzi do majątku osobistego małżonka i do majątku wspólnego małżonków w udziałach odpowiadających stosunkowi środków przeznaczonych z tych majątków na jej nabycie⁴. Rzecz w taki sposób nabyta stawałaby się więc *ex lege* przedmiotem hybrydalnej współwłasności ułamkowej, w której jeden udział byłby zarazem składnikiem majątku wspólnego na zasadzie wspólności łącznej, drugi zaś stanowiłby składnik majątku osobistego,

¹ OSNIC 2019, nr 7–8, poz. 76.

² W uzasadnieniu głosowanej uchwały zostały wskazane i syntetycznie omówione, z odesłaniem do reprezentatywnych orzeczeń, trzy linie orzecznicze w omawianej kategorii spraw.

³ Postanowienie SO w Poznaniu z dnia 17 kwietnia 2018 r., II Ca 71/18, www.sn.pl/sprawy/SiteAssets/Lists/Zagadnienia_prawne/EditForm/III-CZP-0045_18_p.pdf [dostęp: 7.02.2020]; „Biuletyn Sądu Najwyższego. Izba Cywilna” 2018, nr 6, s. 11–12.

⁴ Także w piśmiennictwie prawniczym są formułowane rozbieżne wnioski interpretacyjne dotyczące przesłanek, zakresu i postaci surogacji majątków osobistych małżonków w ustroju ustawowym, a dotyczy to w szczególności wynikających z ustawy skutków prawnych nabycia przedmiotu majątkowego w zamian za środki pochodzące zarówno z majątku wspólnego obojga małżonków, jak i z majątku osobistego jednego z nich. W tej kwestii, tak jak w orzecznictwie, formułowane są trzy koncepcje interpretacyjne. Zob. np. M. Nazar, *Ustawowy ustrój majątkowy – wspólność ustawowa*, [w:] *System Prawa Prywatnego*, t. 11: *Prawo rodzinne i opiekuńcze*, red. T. Smoczyński, Warszawa 2014, s. 338–342; T. Sokołowski, [w:] *Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Komentarz*, red. H. Dolecki, T. Sokołowski, Warszawa 2013, s. 181–183; J. Biernat, *Dopuszczalność wyłączenia zastosowania zasady surogacji w majątku osobistym małżonka przy dokonywaniu czynności prawnej*, [w:] *Rozprawy cywilistyczne. Księga pamiątkowa dedykowana Profesorowi Edwardowi Drozdowi*, red. M. Pecyna, J. Pisuliński, M. Podrecka, Warszawa 2013, s. 671–672; A. Stępień-Sporek, *Nabywanie przedmiotów przez małżonków za środki z różnych mas majątkowych*, „Państwo i Prawo” 2010, z. 11, s. 83–86.

z którego pochodziła część wydatku na nabycie rzeczy⁵. Zważywszy na stan faktyczny sprawy, w której pojawiło się zagadnienie prawne, oraz na sformułowanie tezy uchwały, należy uznać, że hybrydalna współwłasność miałyby powstawać również w wypadku działania tylko jednego małżonka, który dokonał wydatku z funduszy własnego majątku osobistego i z majątku wspólnego, chociażby działał bez porozumienia z drugim małżonkiem. Jeżeli natomiast, jak głosi końcowa część tezy komentowanej uchwały, świadczenie z majątku osobistego lub majątku wspólnego przekazane na nabycie rzeczy miałyby charakter nakładu, odpowiednio na majątek wspólny lub osobisty, to rzecz w taki sposób nabyta stałaby się składnikiem tylko tego majątku, na który został poczyniony nakład. W takim wypadku na rzecz drugiego majątku powstałaby należność z tytułu wydatków i nakładów (art. 45 k.r.o.).

Przepisy Kodeksu rodzinnego i opiekuńczego wskazują odrębnie wydatki i nakłady dokonywane między majątkami małżonków w ustroju ustawowym (art. 45 k.r.o.). Można więc przyjąć, że są to kategoriałnie odmienne postaci użycia środków majątkowych. Wobec braku definicji ustawowej przyjmuje się w literaturze, że nakłady to koszty poniesione na zachowanie, eksploatację lub ulepszenie rzeczy już istniejących w majątku. Dokonanie tak rozumianego nakładu między odrębnymi masami majątkowymi nie może spowodować przesunięcia rzeczy, której dotyczył nakład (albo udziału w jej własności) do majątku, z którego nakład pochodził. Wydatki zaś są kosztami związanymi z nabyciem „nowego” określonego przedmiotu majątkowego. Nie jest zatem wykluczone zaliczenie nabywanego przedmiotu majątkowego do innej masy majątkowej niż ta, z której pochodził wydatek⁶. Poczynienie wydatków i nakładów między majątkami małżonków powoduje powstanie roszczeń o ich zwrot w granicach i na zasadach określonych w przepisie art. 45 k.r.o. Roszczenia te są surogatami, w postaci wartościowej, wydatkowanych środków majątkowych⁷. Mimo zasadnego stwierdzenia w uzasadnieniu komentowanej uchwały, że celem surogacji jest zachowanie wartości majątku, wyrównawcza funkcja surogacji wartościowej nie została odpowiednio rozważona w kontekście rozstrzyganego zagadnienia prawnego.

⁵ W kwestii prawnych komplikacji wynikających z hybrydalnej postaci współwłasności ułamkowej powstającej w małżeńskim ustroju wspólności ustawowej zob. M. Nazar, *op. cit.*, s. 340–341.

⁶ Zob. M. Sychowicz, [w:] *Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Komentarz*, red. K. Piasecki, Warszawa 2011, s. 279; E. Skowrońska-Bocian, *Rozliczenia majątkowe małżonków w stosunkach wzajemnych i wobec osób trzecich*, Warszawa 2006, s. 169–170; J. Pietrzykowski, [w:] *Kodeks rodzinny i opiekuńczy z komentarzem*, red. J. Pietrzykowski, Warszawa 1993, s. 275; J.S. Piątoski, *Stosunki majątkowe między małżonkami*, Katowice 1965–1966, s. 26–27 (autor ten zaznaczył, że wskazane ustalenie znaczenia obu terminów opiera się na założeniu, że w przepisie art. 45 k.r.o. zostały one użyte w tym samym znaczeniu, w jakim są używane w unormowaniach Kodeksu cywilnego).

⁷ Odnosnie do dwóch postaci surogacji zob. M. Nazar, *op. cit.*, s. 329–330, 333.

Określenie w tezie uchwały mianem nakładu przekazania środków z jednego majątku małżonków na nabycie przedmiotu majątkowego do innego ich majątku nie byłoby zgodne z przedstawioną konwencją terminologiczną, jeżeli „przekazanie” miałyby polegać na przesunięciu środków między majątkami, poprzedzającym nabycie przedmiotu majątkowego. Przesunięcie środków nie następowałoby bowiem w celu zachowania, eksploatacji lub ulepszenia rzeczy już istniejących w powiększonym majątku, lecz po to, by umożliwić nabycie do tego majątku nowego przedmiotu majątkowego. Wątpliwości odnośnie do znaczenia terminu „nakład”, użytego w komentowanej uchwale, powiększa ta część jej uzasadnienia, w której stwierdzono, iż „[t]reść czynności prawnej może jednak przesądzić, że nabywany przedmiot wejdzie w skład jednego z majątków i w takim wypadku *ex lege* powstanie na rzecz drugiego majątku należność z tytułu wydatków i nakładów (art. 45 k.r.o.)”. Można by tę wypowiedź rozumieć *prima facie* w ten sposób, że w treści czynności prawnej prowadzącej do nabycia przedmiotu majątkowego jest dopuszczalne zastrzeżenie, że nabywany przedmiot wejdzie do jednego tylko majątku mimo wydatkowania środków pochodzących także z innej masy majątkowej, i to bez uprzedniego przesunięcia środków między majątkami. Według wskazanej wyżej konwencji terminologicznej środki zaczerpnięte z jednego majątku małżonków na nabycie przedmiotu majątkowego do innej masy majątkowej należałoby jednak uznać za przejaw wydatku, nie zaś nakładu. Byłoby to jednak, jak się wydaje, niespójne z wcześniejszymi ustaleniami interpretacyjnymi w uzasadnieniu komentowanej uchwały. Według tych ustaleń przysporzenie korzyści na rzecz jednego majątku małżonków kosztem innego ich majątku jest dopuszczalne, w trybie odrębnej czynności prawnej, przez przeniesienie przedmiotów majątkowych nabytych uprzednio do jednego z majątków (wspólnego albo osobistego) według zasad określonych w art. 31 i 33 k.r.o.⁸ Jednak nawet gdyby terminowi „nakład” przypisane zostało w komentowanej uchwale znaczenie wiązane z terminem „wydatek”⁹ (według dominującej konwencji terminologicznej), to teza uchwały mimo to nadal nasuwałaby zastrzeżenia odnośnie do jej zasadności.

⁸ W uzasadnieniu głosowanej uchwały Sąd Najwyższy przytoczył następujący pogląd: „Wspólność ustawowa między małżonkami nie pozbawia ich jednak zdolności do dokonywania rozporządzeń poszczególnymi przedmiotami należącymi do ich majątku wspólnego na korzyść ich majątków osobistych, jak i przedmiotami należącymi do ich majątków osobistych na korzyść ich majątku wspólnego. Dokonanie tego rodzaju rozporządzeń wymaga jednak złożenia stosownych oświadczeń woli przez uprawnionych, na podstawie których będzie można stwierdzić, że miały miejsce dwie czynności, z których jedna prowadziła do nabycia przedmiotu majątkowego do określonej masy majątkowej, z zachowaniem zasad oznaczonych w art. 31 § 1 i art. 33 k.r.o., a druga do przesunięcia tego przedmiotu do innej masy majątkowej, z obowiązkiem dokonania rozliczeń nakładów, jak o tym stanowi art. 45 k.r.o., lub z wyłączeniem tego obowiązku”.

⁹ T. Dybowski, wskazując na używanie terminów „wydatki” i „nakłady” w kontekście przepisów niepozwalających na jednoznaczne rozgraniczenie desygnatów tych nazw, uznał, że „nie należy [...] przywiązywać zbyt wielkiej wagi do tych rozróżnień. Można co najwyżej stwierdzić, że jeżeli w prze-

Uznanie za dopuszczalne przesunięć przedmiotów majątkowych między majątkami małżonków a wykluczenie dopuszczalności nabycia przedmiotu majątkowego bezpośrednio do innej masy majątkowej niż ta, z której pochodził wydatek (w całości lub w części) poniesiony w celu nabycia tego przedmiotu majątkowego, jest przejawem niespójnej i sztywnej, „formułkowej” interpretacji unormowań wspólności ustawowej¹⁰. Według koncepcji interpretacyjnej, o której mowa, małżonkowie chcąc nabyć przedmiot majątkowy do innej masy majątkowej niż ta, z której w całości albo w części dokonany został wydatek, musieliby bowiem albo najpierw doprowadzić do nabycia przedmiotu majątkowego, a następnie przenieść go do majątku, w którym chcieliby go zachować, albo przenieść środki potrzebne do nabycia przedmiotu majątkowego do tego majątku, w którym ten przedmiot miałyby się znaleźć, a dopiero następnie, z tak powiększonego majątku, dokonać wydatku na jego nabycie. Treść unormowania art. 45 k.r.o. pozwala jednak sformułować wnioski o dopuszczalności dokonywania nie tylko nakładów, lecz także wydatków z jednego majątku małżonków na inny ich majątek, a więc również użycia (wydatkowania) funduszy z jednej masy majątkowej w celu nabycia przedmiotu majątkowego do innego majątku małżonków¹¹. Terminy „nakłady” i „wydatki” są w omawianym wypadku użyte w znaczeniu przyjętym w przedstawionej wyżej konwencji terminologicznej.

W uzasadnieniu uchwały Sąd Najwyższy zaakcentował potrzebę ochrony wierzycieli małżonków, którzy w wypadku długu jednego małżonka mają dostęp do majątku osobistego małżonka będącego dłużnikiem, a do całego majątku wspólnego małżonków – tylko w razie zaciągnięcia zobowiązania za zgodą drugiego małżonka (art. 41 k.r.o.). Zdaniem Sądu Najwyższego wejście przedmiotu majątkowego nabytego w zamian za fundusze mieszane udziałami we wspólności tego przedmiotu do majątku wspólnego i do majątku osobistego zapobiega „wtapianiu się” majątków osobistych w majątek wspólny i chroni interes wierzycieli. Taka interpretacja unormowania surogacji majątków osobistych małżonków nie uwzględnia w szczególności surogacji wartościowej. Wierzyciel jednego z małżonków, kierując egzekucję do majątku osobistego dłużnika, mógłby bowiem żądać zaspokojenia z wierzytelności

pisach jest mowa o nakładach, to z reguły chodzi o zmiany w przedmiotach materialnych, wydatki natomiast są to ekspensy pieniężne” (T. Dybowski, *Świadczenie*, [w:] *System Prawa Cywilnego*, t. 3, cz. 1: *Prawo zobowiązań – część ogólna*, red. Z. Radwański, Wrocław 1981, s. 152–153). Zastrzeżenie zawarte w końcowej części zacytowanej wypowiedzi jednak uzasadnia potrzebę zachowania dystynkcji między pojęciami wydatków i nakładów dokonywanych przez małżonków między ich majątkami, skoro nakłady wywołują tylko „zmiany w przedmiotach materialnych”, a więc z natury rzeczy nie mogą spowodować przesunięć tych przedmiotów między majątkami. Na tę okoliczność trafnie zwrócił uwagę Sąd Apelacyjny w Białymstoku w uzasadnieniu postanowienia z dnia 4 lutego 2011 r., II Ca 23/11, LEX nr 1294068.

¹⁰ Zob. M. Nazar, *op. cit.*, s. 394–395.

¹¹ Tak też A. Dyoniak, *Ustawowy ustrój majątkowy małżeński*, Wrocław 1985, s. 53–54.

o zwrot wydatku poczynionego przez dłużnika z jego majątku osobistego na majątek wspólny małżonków. W wypadku zaś dokonania wydatku z równoczesnym zwolnieniem z obowiązku jego zwrotu (rezygnacja także z surogacji wartościowej) można by rozważać zaskarżenie skargą pauliańską czynności wygaszającej obowiązek zwrotu. W każdym zaś wypadku wierzyciel jednego małżonka, uprawdopodobniwszy konieczność dokonania podziału majątku wspólnego małżonków w celu zaspokojenia wiarytelności stwierdzonej tytułem wykonawczym, może żądać ustanowienia między małżonkami rozdzielności majątkowej (art. 52 § 1a k.r.o.).

Przedmiotem majątkowym nabytym w zamian za składniki majątku osobistego może być także udział we współwłasności (wspólności) ułamkowej, jeżeli czynność prawna ukierunkowana została na nabycie udziału. Tak będzie, gdy małżonek rozporządza środkami ze swojego majątku osobistego i wyłącznie w zamian za nie nabywa od osoby trzeciej udział w jakimś przedmiocie majątkowym albo gdy w porozumieniu z inną osobą nabywa przedmiot majątkowy na wspólność. Jeżeli natomiast jeden z małżonków, działając samodzielnie, nabywa przedmiot majątkowy i dokonuje wydatku ze swojego majątku osobistego oraz – bez porozumienia z drugim małżonkiem – z majątku wspólnego, to za surogat wydatku z majątku osobistego należy uznać roszczenie o zwrot wydatku (surogacja wartościowa), nie zaś udział we wspólności (ułamkowej) nabytego przedmiotu, który w całości, z mocy ustawy, powinien zostać zaliczony do majątku wspólnego. Powstanie wspólności ułamkowej i nabycie udziału w niej do majątku osobistego byłoby bowiem wtórnym skutkiem nabycia całego przedmiotu majątkowego, które nie nastąpiłoby bez poniesienia wydatku w części również z majątku wspólnego¹².

Zastrzeżenia nasuwa zakres odniesienia tezy komentowanej uchwały. Sformułowanie tezy na tle stanu faktycznego sprawy w powiązaniu z ustaleniami dokonanymi w uzasadnieniu sugeruje, że możliwe byłoby powstanie, i to *ex lege*, wspólności ułamkowej przedmiotu majątkowego nabytego z tzw. funduszy mieszanych nie tylko przez oboje małżonków, działających w porozumieniu, lecz także przez jednego małżonka, który wydatkował zarówno własne środki z majątku osobistego, jak i fundusze z majątku wspólnego pobrane samodzielnie, bez porozumienia z drugim współuprawnionym małżonkiem – podmiotem majątku wspólnego¹³. Byłby

¹² W uzasadnieniu postanowienia z dnia 5 grudnia 2014 r. (III CSK 87/14, LEX nr 1651015) Sąd Najwyższy, nawiązując do uchwały SN z dnia 3 listopada 1962 r. (III CO 2/62, OSNIC 1963, nr 10, poz. 217), trafnie uznał, że surogacji składników majątków osobistych małżonków nie należy domniemywać tylko dlatego, że małżonek nabywając przedmiot majątkowy, wydatkował oprócz środków pochodzących z majątku wspólnego także fundusze ze swojego majątku osobistego. Do stwierdzenia surogacji bowiem „konieczne jest takie skonkretyzowanie w umowie nabytego przedmiotu lub jego części, które wystarcza do uznania tego, co zostało nabyte, za ekonomiczny odpowiednik przedmiotu należącego do majątku osobistego nabywcy, którego ten w związku z kupnem się wyzbył”.

¹³ W stanie faktycznym, na tle którego Sąd Okręgowy sformułował zagadnienie prawne rozstrzygnięte w komentowanej uchwale, jeden z małżonków bez porozumienia z drugim małżonkiem

to odosobniony w prawie cywilnym przypadek powstawania *ex lege* wspólności ułamkowej przedmiotu majątkowego w następstwie wydatkowania na jego nabycie, w trybie czynności prawnej¹⁴, środków pochodzących z kilku mas majątkowych bez udziału w dokonaniu takiej czynności wszystkich zainteresowanych podmiotów odrębnych majątków¹⁵. Przyjęcie takiego wniosku interpretacyjnego oznaczałoby kreowanie poza zakresem wspólności ustawowej (art. 31 k.r.o.) swoistej pozaustrojowej wspólności ustawowej drugiego rzędu, która powodowałaby powstawanie *ex lege* wspólności ułamkowej przedmiotów majątkowych nabywanych z funduszy mieszanych nie tylko przez oboje małżonków, lecz również przez jednego z nich, działającego samodzielnie bez porozumienia z drugim małżonkiem, a więc analogicznie jak w ramach ustrojowej wspólności ustawowej.

Wniosek interpretacyjny sformułowany w tezie komentowanej uchwały nie jest spójny również z preferencjami wyrażonymi w przepisach o wspólności ustawowej. Zgodnie z nimi bowiem nabyte z tzw. funduszy mieszanych przedmioty zwykłego urządzenia domowego, a także auta osobowe, które są obecnie przedmiotami powszechnego użytku, służącymi ze względu na ich typowe przeznaczenie do zaspokojenia zwykłych potrzeb rodziny, byłyby *ex lege* obejmowane hybrydą współwłasnością ułamkową. W przepisie art. 34 k.r.o. ustawodawca dał natomiast wyraz preferencji dla nabywania do majątku wspólnego przedmiotów zwykłego urządzenia domowego, które służą do użytku obojga małżonków (i ich rodziny).

W przepisach o wspólności ustawowej ponadto wykluczone zostało powstanie prawnej hybrydy w postaci „podwójnej” wspólności łącznej przedmiotów majątkowych. Do majątków osobistych małżonków należą mianowicie prawa majątkowe wynikające ze wspólności łącznej podlegającej odrębnym przepisom (art. 33 pkt 3 k.r.o.), bez względu na pochodzenie funduszy wydatkowanych na ich nabycie. Przytoczone unormowanie można uznać za przejaw preferencji dla eliminowania przypadków powstawania *ex lege* hybrydalnych konstrukcji prawnych, przynajmniej w małżeńskich reżimach majątkowych, jeżeli można wykluczyć ich powstanie bez naruszenia innych konstrukcji ustawowych oraz bez uszczerbku dla płynności i pewności obrotu prawnego. Wskazaną preferencję ustawodawcy

wydatkował środki należące do majątku wspólnego obojga małżonków, uzupełniając w ten sposób fundusze zaczerpnięte z własnego majątku osobistego.

¹⁴ Przepis art. 193 § 1 k.c. dopuszcza wprowadzenie powstanie *ex lege* współwłasności ułamkowej w następstwie połączenia lub pomieszania rzeczy należących do kilku właścicieli dokonane, *lege non distinguente*, także przez jednego z nich bez wiedzy i zgody pozostałych, ale przez dokonanie czynności faktycznych i w taki sposób, że przywrócenie stanu pierwotnego byłoby nadmierne utrudnione lub kosztowne albo wręcz niemożliwe.

¹⁵ Za podstawę powstania współwłasności ułamkowej uznaje się czynność prawną „zainteresowanych stron” (E. Gniewek, *Współwłasność*, [w:] *System Prawa Prywatnego*, t. 3: *Prawo rzeczowe*, red. E. Gniewek, Warszawa 2013, s. 660), „jednoczesne nabycie własności przez kilka osób na podstawie czynności prawnej” (Z.K. Nowakowski, *Współwłasność*, [w:] *System Prawa Cywilnego*, t. 2: *Własność i inne prawa rzeczowe*, red. J. Ignatowicz, Wrocław 1977, s. 397).

uwzględnia właśnie koncepcja interpretacyjna przepisów art. 31 i art. 33 pkt 10 k.r.o., która wyklucza powstanie *ex lege* hybrydalnej wspólności przedmiotu majątkowego nabytego w ustroju wspólności ustawowej przez małżonków w zamian za środki pochodzące zarówno z majątku osobistego jednego z małżonków, jak i z ich majątku wspólnego. Według tej koncepcji objaśniającej treść przepisów o wspólności ustawowej środki majątkowe zaczerpnięte z majątku osobistego małżonka i wydatkowane łącznie ze środkami pobranymi z majątku wspólnego na nabycie przedmiotu majątkowego są *ex lege*, w braku odmiennej woli małżonków, surogowane roszczeniem o zwrot wydatku na majątek wspólny, którego składnikiem w całości staje się nabyty przedmiot majątkowy¹⁶.

Powyższe uwagi dotyczyły skutków prawnych, które miałyby następować *ex lege* w wypadku wydatkowania przez małżonków tzw. funduszy mieszanych na nabycie przedmiotu majątkowego. Pozostawanie małżonków w ustroju wspólności ustawowej nie pozbawia ich możliwości dokonywania czynności prawnych we wzajemnych relacjach i z udziałem osób trzecich według zasad ogólnych z ewentualnymi ograniczeniami, które wynikają z unormowań ustroju wspólności ustawowej. Należy więc uznać za dopuszczalne i możliwe nabycie przez małżonków przedmiotu majątkowego na wspólność ułamkową w zamian za środki pobrane z majątku wspólnego i z majątku osobistego jednego z nich (lub z majątków osobistych obojga), jeżeli małżonkowie zgodnie tak postanowią. W omawianym wypadku surogatem środków wydatkowanych z majątku osobistego stawałby się udział we wspólności nabytego przedmiotu majątkowego. Drugi udział w tej wspólności wchodziłby do majątku wspólnego. Wspólność, o której mowa, byłaby wprawdzie wspólnością hybrydalną, ale powstawałaby z woli małżonków, nie zaś *ex lege*, a zatem proponowana interpretacja przepisów o wspólności ustawowej nie jest niezgodna ze wskazaną wcześniej preferencją ustawodawcy dla zawężania, w miarę prawnych możliwości, zakresu przypadków, w których *ex lege* powstawałyby złożone hybrydalne konstrukcje prawne.

Wspólność ułamkowa przedmiotu majątkowego nabytego z funduszy mieszanych może powstać z woli obojga małżonków jako strony czynności prawnej oraz w wyniku działania jednego z nich na podstawie porozumienia z drugim małżonkiem. Można przyjąć, że w drugim przypadku nie jest konieczne ani udzielenie pełnomocnictwa, ani zlecenia małżonkowi, który miałby wystąpić w charakterze strony umowy prowadzącej do nabycia przedmiotu majątkowego określonego w porozumieniu małżonków. Działanie tylko jednego małżonka może bowiem także spowodować nabycie do majątku wspólnego przedmiotu majątkowego albo

¹⁶ Zob. M. Nazar, *op. cit.*, s. 340–342. Podobnie T. Sokołowski, *op. cit.*, s. 182–183. Do tej doktrynalnej koncepcji interpretacyjnej odwołał się Sąd Najwyższy w uzasadnieniu postanowienia z dnia 5 grudnia 2014 r. (III CSK 87/14, LEX nr 1651015).

udziału w przedmiocie majątkowym, a składnikami majątków osobistych małżonkowie rozporządzają samodzielnie.

Dotychczasowe ustalenia są przesłanką wniosku interpretacyjnego odmiennego od proponowanego w tezie komentowanej uchwały. Należy mianowicie przyjąć, że przedmiot majątkowy nabyty przez oboje małżonków lub przez jednego z nich w czasie trwania wspólności ustawowej w zamian za środki pochodzące z majątku wspólnego i z majątku osobistego jednego z małżonków staje się *ex lege* składnikiem majątku wspólnego małżonków zgodnie z treścią przepisu art. 31 k.r.o.¹⁷, chyba że na podstawie porozumienia małżonków zostaje nabyty na wspólność ułamkową, z której jeden udział wchodzi do majątku wspólnego, a drugi – do majątku osobistego. Sformułowany wniosek interpretacyjny nie dotyczy przypadków nabycia praw majątkowych, które wynikają ze wspólności łącznej podlegającej odrębnym przepisom oraz praw niezbywalnych, które mogą przysługiwać tylko jednej osobie. Są to bowiem prawa imperatywnie przypisane do majątków osobistych małżonków zarówno w ustroju wspólności ustawowej, jak i umownej (art. 33 pkt 3 i 5 k.r.o., art. 49 § 1 k.r.o.). Małżonkowie mogą ponadto zgodnie postanowić, że dokonują wydatku z majątku wspólnego na nabycie przedmiotu majątkowego do majątku osobistego małżonka, z którego pochodzi pozostała część wydatkowanych funduszy. Na osiągnięcie takiego porozumienia może wskazywać w szczególności poczynienie z majątku wspólnego uzupełniającego wydatku o nieznaczonej wartości w porównaniu z wydatkiem poczynionym z majątku osobistego. Jednak w razie nieustalenia porozumienia, o którym mowa, należy uznać wejście przedmiotu majątkowego *ex lege* do majątku wspólnego małżonków.

BIBLIOGRAFIA

Literatura

- Biernat J., *Dopuszczalność wyłączenia zastosowania zasady surogacji w majątku osobistym małżonka przy dokonywaniu czynności prawnej*, [w:] *Rozprawy cywilistyczne. Księga pamiątkowa dedykowana Profesorowi Edwardowi Drozdowi*, red. M. Pecyna, J. Pisuliński, M. Podrecka, Warszawa 2013.
- Dybowski T., *Świadczenie*, [w:] *System Prawa Cywilnego*, t. 3, cz. 1: *Prawo zobowiązań – część ogólna*, red. Z. Radwański, Wrocław 1981.
- Dyoniak A., *Ustawowy ustrój majątkowy małżeński*, Wrocław 1985.
- Gniewek E., *Współwłasność*, [w:] *System Prawa Prywatnego*, t. 3: *Prawo rzeczowe*, red. E. Gniewek, Warszawa 2013.

¹⁷ W takim wypadku wydatek z majątku osobistego podlega surogacji wartościowej z uwzględnieniem postanowień przepisu art. 45 k.r.o. i z zachowaniem ewentualnych postanowień samych małżonków o dokonaniu z majątku osobistego bezzwrotnego wydatku na majątek wspólny.

- Nazar M., *Ustawowy ustrój majątkowy – wspólność ustawowa*, [w:] *System Prawa Prywatnego*, t. 11: *Prawo rodzinne i opiekuńcze*, red. T. Smoczyński, Warszawa 2014.
- Nowakowski Z.K., *Współwłasność*, [w:] *System Prawa Cywilnego*, t. 2: *Własność i inne prawa rzeczowe*, red. J. Ignatowicz, Wrocław 1977.
- Piątowski J.S., *Stosunki majątkowe między małżonkami*, Katowice 1965–1966.
- Pietrzykowski J., [w:] *Kodeks rodzinny i opiekuńczy z komentarzem*, red. J. Pietrzykowski, Warszawa 1993.
- Skowrońska-Bocian E., *Rozliczenia majątkowe małżonków w stosunkach wzajemnych i wobec osób trzecich*, Warszawa 2006.
- Sokołowski T., [w:] *Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Komentarz*, red. H. Dolecki, T. Sokołowski, Warszawa 2013.
- Stępień-Sporek A., *Nabywanie przedmiotów przez małżonków za środki z różnych mas majątkowych*, „Państwo i Prawo” 2010, z. 11.
- Sychowicz M., [w:] *Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Komentarz*, red. K. Piasecki, Warszawa 2011.

Orzecznictwo

- Postanowienie SA w Białymstoku z dnia 4 lutego 2011 r., II Ca 23/11, LEX nr 1294068.
- Postanowienie SN z dnia 5 grudnia 2014 r., III CSK 87/14, LEX nr 1651015.
- Postanowienie SO w Poznaniu z dnia 17 kwietnia 2018 r., II Ca 71/18, www.sn.pl/sprawy/SiteAssets/Lists/Zagadnienia_prawne/EditForm/III-CZP-0045_18_p.pdf [dostęp: 7.02.2020]; „Biuletyn Sądu Najwyższego. Izba Cywilna” 2018, nr 6, s. 11–12.
- Uchwała SN z dnia 13 listopada 1962 r., III CO 2/62, OSNIC 1963, nr 10, poz. 217.
- Uchwała SN z dnia 19 października 2018 r., III CZP 45/18, OSNIC 2019, nr 7–8, poz. 76.

SUMMARY

The gloss contains remarks on the resolution of the Supreme Court of 19 October 2018 (III CZP 45/18), according to which an item acquired under the joint marital property regime and financed partly from the funds derived from the personal property of one of the spouses and from their joint property becomes the personal property of the spouse concerned and the joint property of the spouses in the proportion corresponding to the proportion of the funds allocated from those assets for its acquisition, unless the funds from the personal property or the joint property transferred for the acquisition of the property was an expense towards the joint or personal property, respectively. The gloss states that the rules of civil law concerning the formation of fractional joint ownership and the regulation of the joint marital property do not justify the thesis supported in the commented resolution. The conclusion of the gloss contains a proposal for interpretation that is different from that put forward in the resolution of the Supreme Court. It must be assumed that an asset acquired by both spouses or by one of them during the period of their joint marital property in exchange for funds derived from the joint property and personal property of one of the spouses becomes *ex lege* a component of the joint property of the spouses, unless, under the agreement of the spouses, it is acquired as a fractional joint property, one share of which goes to the joint property and the other to the personal property.

Keywords: statutory joint marital property; co-ownership and fractional joint property; personal property; joint property; substitution of assets; specific-item substitution; value substitution, expenses, expenditure